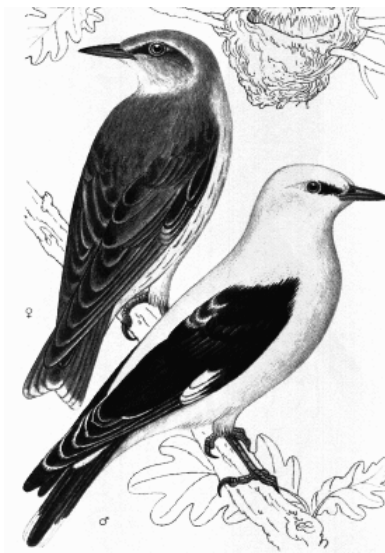

I . V . N

Vereniging voor natuur en milieueducatie

De Wielewaal

(volgnr. 4)

Afd. Leek/Nietap

Jaargang 3, april 2003

I.V.N. – afdeling Leek / Nietap

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 180 afdelingen. Meer dan 16.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Samenstelling bestuur:

Voorzitter:	Albert Wemmenhove	Lid:	Wiep Hartlief
Secretaris:	Herman de Meijer	Lid:	Gerrit Jan Hallink
Penningmeester:	Kees Nagelmaeker	Lid:	Laus Paagman
		Lid	Herman de Heer

Werkgroepen:	Insectenwerkgroep i.o.	Coörd. vacant,	tel.:
	Vogelwerkgroep i.o.	Coörd. W. Hovinga,	tel.: 516683
	Florawerkgroep i.o.	Coörd. A. Westerhof,	tel.: 519172

**Redactieadres afdelingsblad
en secretariaat:** 't Kaarnhuus 24
9356 EK Tolbert
tel. : (0594) 51 77 94 (na 19.00 h.)

Sluitingsdatum kopij volgend blad (eind oktober 2003):

30 september 2003

Redactie: Willem Hovinga, e-mail: ivnleek@home.nl
Herman de Meijer, e-mail: meysie@home.nl

Contributie:

De leden van IVN-afd. Leek / Nietap betalen minimaal € 16,00,
gezinsleden minimaal € 3,00 en donateurs minimaal € 7,00 per jaar.

Ledenadministratie:

Nieuwe lidmaatschappen, verhuizingen, opzeggingen en overschrijvingen kunnen worden gemeld bij het afdelingssecretariaat. Opzeggingen en overschrijvingen vinden uitsluitend plaats per 1 januari van het navolgende jaar.

Omslag: Ontwerp door Willem Hovinga

Druk: Drukkerij “De Zijlen”

Inhoud:

<u>I.V.N.- afdeling Leek / Nietap</u>	pg. 1
Samenstelling bestuur	pg. 1
Werkgroepen	pg. 1
Redactieadres en secretariaat	pg. 1
<u>Inhoud</u>	pg. 2
<u>Van de secretaris</u>	pg. 3
<u>In Memoriam - Geert de Boer</u>	pg. 5
<u>De Vos in het zuidwestelijk Westerkwartier</u>	pg. 6
<u>Activiteiten</u>	
<u>Van april 2003 tot en met december 2003</u>	pg. 18
- Slootjesexcursie	pg. 18
- Dauwtrappen	pg. 18
- Sintmaheerdt	pg. 18
- Libellenexcursie	pg. 18
- Vleermuizenexcursie	pg. 18
- Fietstocht in het kader van de Groene Maand	pg. 19
- Paddestoelenexcursie	pg. 19
- Herfstwandeling	pg. 19
- Mossen in het Bos	pg. 19
- Kerstwandeling	pg. 19
<u>Vogelwerkgroep in oprichting</u>	pg. 20
<u>Kerkuilen: vrijwilliger gevraagd</u>	pg. 20
<u>Oproep aan alle Wielewaal lezers!!!</u>	pg. 21
<u>Lezing “Het Peizerdiep van Drenthe tot aan ’t wad”</u>	
(verslag)	pg. 22
<u>Midwinter wandeling</u>	(verslag) pg. 24
<u>Winterwandeling Coendersbos</u>	(verslag) pg. 26
<u>Nieuwe bestuursleden stellen zich voor:</u>	pg. 28
Gerrit Jan Hallink	pg. 28
Laus Paagman	pg. 28
<u>Lezing: De groene glazenmaker in ‘t Kret</u>	
(verslag)	pg. 29
<u>Prille Stinzefflora bij ’t Iwema Steenhuis te Niebert</u>	
(verslag)	pg. 34
<u>AGENDA samenvatting</u>	pg. 35

Van de secretaris

Het voorjaar is begonnen. En met het uitlopen van de natuur verschijnt hier weer een persverse “Wielewaal”.

Nog maar kort geleden, t.w. 20 maart, hielden we onze algemene ledenvergadering. De opkomst was hoog, zowat 50% van onze leden was aanwezig. Als bestuur vinden we dit zeer plezierig, want het betekent dat onze afdeling leeft en uit betrokken leden bestaat.

In het geanimeerde officiële deel van de vergadering zijn aan het bestuur een aantal vragen gesteld die in een volgende bestuursvergadering zullen worden beantwoord, c.q. uitgezocht.

We hebben de leden beloofd hen van de uitkomsten in kennis te zullen stellen.

Het bestuur van uw afdeling is op de algemene ledenvergadering uitgebreid met twee nieuwe leden. De heren Laus Paagman en Gerrit Jan Hallink zullen het bestuur gaan versterken. Elders in deze “Wielewaal” stellen beide heren zich kort aan u voor. Het bestuur is hiermee voltallig geworden en bestaat nu uit zeven leden.

Blij zijn we ook met het feit dat dhr. Albert Wemmenhove eind 2002 heeft besloten de voorzittersfunctie op zich te nemen.

Het bedroeft ons u te moeten meedelen dat op 24 februari ons lid dhr. Geert de Boer plotseling is overleden.

Elders in deze “Wielewaal” vindt u een kort artikel gewijd aan zijn nagedachtenis.

Zoals u reeds heeft gevoeld is deze “Wielewaal” dikker dan voorgaande keren. Het betekent dat de aanloop van kopij langzaamaan vorm krijgt. Houden zo!

Het hoofdartikel in deze uitgave is een lijvig artikel over de vos in het zuidwestelijk Westerkwartier. Het artikel besluit met een standpunt ingenomen door het bestuur van uw IVN-afdeling. Indien u zich geroepen voelt te reageren op dit artikel of dit standpunt nodigt de redactie u graag uit dit te doen. In een volgende uitgave kunnen uw reacties dan worden geplaatst. Wellicht leidt dit tot een interessante discussie.

Verder vindt u in deze “Wielewaal” een tweetal herhaalde oproepen van de coördinator van de Vogelwerkgroep i.o., dhr. W. Hovinga. Ook voor de andere werkgroepen i.o. is de animo nog niet overweldigend. Wellicht toch iets voor u met het voorjaar in aantocht?

Ook u treft een oproep aan van de twee IVN-leden die voortvarend werken aan een expositie in het Informatiecentrum Nienoord. Als het ICN op 5 april haar deuren weer opent loont het zeker de moeite deze expositie even met een bezoekje te vereren.

De heren Kees Nagelmaeker en Gerrit Jan Hallink doen verslag van een aantal gepasseerde activiteiten.

En Herman de Heer verteld in deze “Wielewaal” nog eens precies wat de essentie was van zijn dia- en PowerPointpresentatie over de groene glazenmaker op de afgelopen algemene ledenvergadering.

Uiteraard treft u midden in het boekje weer een overzicht van de activiteiten die gedurende het komend jaar door ons zullen worden ontplooid.

Ook deze keer wens ik u weer veel leesplezier toe en zie u graag binnenkort bij een van onze activiteiten of als deelnemer aan een der werkgroepen.

Als laatste, uw kopij blijft altijd welkom.

Herman de Meijer
Afdelingssecretaris

In Memoriam

Geert de Boer

Op 24 februari 2003 is zeer onverwacht op 66 jarige leeftijd Geert de Boer overleden. Hij was reeds lang lid van onze IVN afdeling en vervulde in het verleden ook een bestuursfunctie binnen onze afdeling.

Vorig jaar nog stelde hij zich beschikbaar als coördinator van een op te richten insectenwerkgroep.

Geert was een man die op velerlei fronten actief was.

Hij was lid van de Jonge Onderzoekers en de KNNV.

Op gemeentelijk niveau nam hij deel aan de lokale Agenda 21.

Ook op sociaal gebied was hij een betrokken mens. Hij was secretaris van de C(entrale) C(liënten)R(aad) van Stg. de Zijlen, lid van de Cliëntenraad van Ienemane te Niekerk en voorzitter van de. Stg. Vrienden van de Zijlen

We verliezen in hem een zeer betrokken natuurliefhebber.

DE VOS IN HET ZUIDWESTELIJK WESTERKWARTIER

De vos laat ook in het zuidwestelijk Westerkwartier in toenemende mate van zich horen. De vorig jaar aangenomen Flora- en Faunawet verbood elke jacht op vossen wat bij jagers(verenigingen) en ook wel bij vogelbeschermers tot kritiek en soms ook verhitte discussie leidde. Het is een feit dat de vos zich ook wel met gevleugelde zaken bezighoudt. Ligt hierin de reden dat het met de weidevogelstand rondom het Leekstermeer niet zo goed gaat?

Alvorens hierover een uitspraak te doen leest u in het volgende artikel eerst een aantal algemene zaken betreffende de vos.

De vos is een familielid van onze huishond. Met grote ogen en lange snorharen is het de meest katachtige van de hondenfamilie. De rode tot bruingrijze vacht, geaccentueerd door het zwart op oren en poten en het zwart-wit van de snuit, plus de dikke staart met vaak witte punt, maken de vos tot één van onze mooiste zoogdieren. Toch blijkt dit innemende uiterlijk niet voldoende te zijn om hem bij iedereen geliefd te maken. Al eeuwenlang staat 'Reintje' in een kwade reuk en wordt hij uitgemaakt voor sluwe bedrieger

en kippenrover. Nog steeds denken velen er zo over, hoewel we intussen beter kunnen weten. Met behulp van het onderzoek dat op veel plaatsen verricht is naar de leefwijze van de vos, valt een heel wat aardiger beeld te schetsen van ons grootste roofdier.

Hoe groot

Een vos is maar weinig groter dan een flinke kat, hoewel hij door zijn lange vacht en dikke staart vooral 's winters bedrieglijk groot kan lijken. Van neuspunt tot staartpunt is hij ongeveer een meter lang; de staart neemt daarvan veertig centimeter voor zijn rekening.

Volwassen mannetjes wegen gemiddeld 6,5 kilo, vrouwtjes 5,5 kilo. Bij de geboorte is een jonge vos ongeveer honderd gram zwaar; in drie tot vier maanden tijd groeit hij op tot het gewicht van de volwassen vos. In Nederland was de zwaarste vos, voor zover bekend, een mannetjesvos van 8,3 kilo, uit de duinstreek.

Hoe oud worden ze

De 'gemiddelde' vos wordt niet oud. Uit een groot Zwitsers onderzoek bleek dat een vos die de leeftijd van zelfstandigheid had bereikt, daarna nog gemiddeld één jaar en vijf maanden te leven had. Veel jongen sterven echter al voordat ze zelfstandig zijn. In een 'natuurlijke' populatie in de duinen stierf 45 - 50% van de jonge vossen al voordat ze zelfstandig waren. Daarna bedroeg de sterfte jaarlijks ongeveer 30%. In zo'n onbejaagde populatie sterven de oudere volwassen vrouwtjesvossen meestal na een jaar of vijf, zes een natuurlijke dood, weggekropen in een hol in het terrein waar ze sinds hun jeugd gewoond hebben. De oudst bekende vos in Nederland, een vrouwtje, werd twaalf jaar (duinstreek). Volwassen mannetjesvossen worden na vijf tot zes jaar meestal weggejaagd door een jonge gast, en slijten de (korte) rest van hun leven zwervend en voortdurend weggejaagd, tussen de territoria van andere, nog krachtige mannetjes, door. In gevangenschap kunnen vossen wel 15 jaar oud worden.

Waar komen ze voor

Er leven in de wereld verschillende soorten vossen. Denk maar aan het woestijnvosje en de poolvos. In ons land leeft slechts één soort, die we daarom eenvoudigweg 'vos' noemen (*Vulpes vulpes*). Deze soort komt voor op het noordelijke halfrond, van Alaska tot Japan.

Bij ons komen vossen van oudsher voor op de hogere gronden, maar de laatste decennia is er een duidelijke uitbreiding te bespeuren naar de laaggelegen delen in het noorden en het westen, waar ze nu op veel plekken de weidevogels belagen. In Nederland worden de duinen sinds het eind van de jaren zestig door vossen bewoond, hoogst waarschijnlijk nadat ze door mensen zijn uitgezet.

Baas op eigen erf

Net als het geval is bij veel vogelsoorten, houden vossen er een 'territorium' op na. Dat betekent dat een gebied waar vossen leven, volledig is opgedeeld in kleine stukjes. In elk daarvan zijn één mannetje en zijn vrouwtje heer en meesteres. Ze geven overal in dit territorium steeds weer hun geuren af, precies zoals honden in de stad en katten binnenshuis. Het afbakenen van een eigen gebied is nodig om het hele jaar door voldoende voedsel te kunnen vinden. Vooral in het voorjaar moeten in het territorium steeds in korte tijd genoeg prooien gevangen kunnen worden om de bijna onverzadigbare eetlust van de jongen te stillen. Maar ook in de winter mag geen gebrek geleden worden. Aan de grootte van het territorium in verschillende gebieden kun je dan ook aflezen hoe 'goed' het leefgebied is: hoe meer voedsel en hoe groter de zekerheid dat dit voedsel het hele jaar door beschikbaar is, des te kleiner kunnen de territoria zijn en dus: des te meer vossen leven er.

Territoriumomvang

De stadsvossen in Engeland leven vaak in heel kleine gebiedjes, minder dan 25 hectare, omdat de mensen altijd voldoende etensresten buiten zetten. In uitgestrekte heidegebieden of bergstreken daarentegen, waar vooral 's winters maar hier en daar wat voedsel te vinden is, kan een vossenterritorium wel meer dan 2000 hectare groot zijn, dus twintig vierkante kilometer. In Nederland is vastgesteld dat een vossenfamilie in 'rijke' natuurgebieden zoals de Veluwezoom en de duinen, 50 tot 150 ha. (0,5 – 1,5 km².) groot is, op de schralere, beboste Veluwe 250 ha. en in een landschap als Drenthe met stukjes bos en heide, afgewisseld met veel akkers en weiland, wel 900 ha.

Een vos is niet kieskeurig

Vossen voeden zich voornamelijk met dierlijk voedsel, al wordt dat soms aangevuld met flinke hoeveelheden plantaardig materiaal: bessen en afgevallen fruit bijvoorbeeld. Kleine knaagdieren en konijnachtige dieren vormen overal het hoofdmenu van de vos. Bijna overal worden ook vogels en insecten gegeten, terwijl in de broedtijd ook een eitje niet versmaad wordt. Maar een vos is een opportunist: hij eet wat zich het gemakkelijkst laat verschalken. En in het lange evolutieproces zijn roofdieren en

prooidieren op elkaar afgestemd: lang niet alle prooidieren laten zich verrassen, de meest oplettende overleven en kunnen daardoor hun goede eigenschappen overdragen op hun jongen. Aan de andere kant kunnen lang niet alle opgroeiende jonge roofdieren even goed jagen, zodat veel jongen omkomen als gevolg van honger en daardoor optredende ziektes.

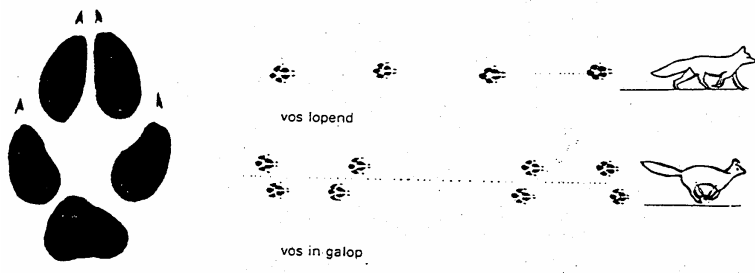
Voedselvariatie

De voedselsamenstelling varieert nogal per gebied. Zo bestaat het vossenvoedsel in de Nederlandse duinen voor 75 - 90% uit konijn en voor 5 - 18% uit vogels, terwijl dat op de Veluwe voor 30% konijn, voor 20% kippen (voornamelijk als afval, op mesthopen gevonden), voor 12 % uit grote zoogdieren (hert, ree en zwijn, vaak in de vorm van dood gevonden exemplaren) en voor 10% uit muizen en andere kleine zoogdieren bestond (onderzoek 1975).

De stadsvossen in Engeland eten veel regenwormen (15%) die ze 's nachts van de vochtige gazons oppikken, veel afval van composthopen en voer van voertafels voor vogels (35%) en vrij veel stadsvogels (15%). Echt afval uit vuilnisbakken en dergelijke vormt slechts een klein deel van het voedsel. In gebieden met overwegend landbouw bestaat het voedsel vaak voor meer dan de helft uit kleine knaagdieren, vooral woelmuizen, zoals de veldmuis.

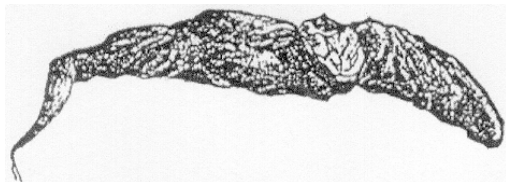
Waarnemen van sporen

Het is niet gemakkelijk om een vos te zien te krijgen. Door de eeuwenlange bestrijding zijn ze nogal mensenschuw geworden en gaan ze bijna alleen

maar in het donker op pad. Meestal kan de aanwezigheid van vossen alleen worden vastgesteld aan de hand van hun sporen.

In sneeuw of zachte grond blijven de pootafdrukken mooi zichtbaar. Ze lijken op die van een hond, maar zijn smaller. Soms laten vossen plukjes lange roodbruine haren achter op prikkeldraad, daar waar ze er vaak onderdoor kruipen.

Het meest voorkomende vossenspoor wordt gevormd door de uitwerpselen. Verse keutels zijn zwart tot donkerbruin, maar na korte tijd krijgen ze meestal een grijze tot witte kleur: de

uiteindelijke kleur is echter afhankelijk van wat de vos gegeten heeft. Vaak zijn de vossenkeutels te vinden op tamelijk opvallende plaatsen, bijvoorbeeld boven op een graspol of bij een paaltje, als markering van hun gebied.

Vossen- en dassenholen

In gebieden waar dassen leven, worden hun holen ('burchten') vaak ook benut door vossen. Gezien het feit dat dassen in onze streek, op enkele incidentele meldingen van trekkende dassen na, (nog) niet voorkomen speelt dat hier geen rol. Elders is het onderscheid wel degelijk van belang, omdat jagers in hun onafgebroken strijd tegen vossen hele dassenburchten vernielen, in de veronderstelling dat er vossen verblijven, terwijl op simpele wijze te zien is of in een dassenburcht dassen zitten, dan wel dat het bestaande bouwsel door vossen in gebruik is.

Wilde vogels bedreigd?

Een veelgehoord argument om vossen te bejagen is dat ze een bedreiging zouden vormen voor de vogelstand. Soms is de invloed van de vos inderdaad duidelijk zichtbaar, vooral in gebieden waar hij voor het eerst verschijnt. Dan verdwijnen bijvoorbeeld binnen enkele jaren de broedkolonies van op de grond broedende, opvallende witte vogels, zoals meeuwen en lepelaars. Hun eieren en jongen worden opgegeten en de vogels ervaren de broedplaats niet meer als 'veilig'.

Hieruit blijkt dat deze vogelsoorten eigenlijk thuishoren in gebieden waar vossen niet of nauwelijks kunnen komen. In Nederland zijn bijvoorbeeld de lepelaars door de komst van de vos vrijwel verdreven uit het Naardermeer en het Zwanenwater en gaan broeden op de Waddeneilanden en in de Oostvaardersplassen. Het totaal aantal broedparen in Nederland is sindsdien sterk vooruit gegaan! Uit inventarisaties blijkt dat veel vogelsoorten prima kunnen samenleven met vossen en zich goed kunnen handhaven. Wel is het zo dat sommige soorten nogal eens hun eieren en jongen aan de vos verliezen en soms ook zelf wel gepakt worden op het nest. Vooral bij hoenders (fazant en patrijs) en eenden komt dat voor. De overgebleven vogels brengen echter voldoende jongen groot om het voortbestaan van de soort veilig te stellen, maar onvoldoende om ook nog de jacht op die vogels mogelijk te maken. Het is dus kiezen: of de natuur heeft zijn loop en de vossen en andere roofdieren en roofvogels maken een deel van de jaarlijkse aanwas aan vogels buit, of de jagers doen dat, nadat ze de 'productie' van de vogels kunstmatig hebben verhoogd door de roofdieren te bestrijden. In enkele gevallen vinden ook sommige natuurbeschermers het nodig om vossen te bestrijden, namelijk ter bescherming van zeldzame vogelsoorten die het door andere oorzaken ook al moeilijk hebben. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij het korhoen dat door de sterke veranderingen in de landbouw en het heidebeheer erg achteruit is gegaan en bij de lepelaars in het Zwanenwater. Nu ook in weidegebieden steeds vaker vossen opduiken, wordt dat als een bedreiging van met name de grutto gezien, die het door de landbouwkundige maatregelen toch al steeds moeilijker heeft. In zulke cultuurgebieden moet dan aan soortbeheer gedaan worden, streven naar natuurlijke omstandigheden en ontwikkelingen is daar toch al niet aan de orde. Het afschieten van vossen in meer natuurlijke gebieden kan echter niet meer zijn dan een tijdelijke noodmaatregel, in afwachting van de werkelijke oorzaken waardoor bepaalde soorten (plaatselijk) bedreigd worden.

Kippen en vossen.

Van tijd tot tijd staan er berichtjes in de lokale bladen dat iemand gedupeerd is doordat een vos is doorgedrongen in een ren en daar tientallen kippen of eenden heeft doodgebeten. Soms heeft Reinaert er dan slechts één of twee meegenomen. Zo'n zinloze slachting valt voor de betrokkenen maar moeilijk te begrijpen. Ook in de natuur kan iets dergelijks heel af en toe gebeuren, namelijk in vogelbroedkolonies tijdens donkere nachten, vooral bij veel regen en wind. Zulk gedrag wordt 'surplus-killing' genoemd: het komt voort uit de neiging van een vos om elk beest dood te bijten dat er niet goed in slaagt weg te vluchten. Die aangeboren neiging is in de natuur van groot belang, omdat het voor een roofdier niet meevalt om steeds voldoende voedsel te vinden. Doet zich dan eens een buitenkansje voor, dan moet hij dat zeker aangrijpen. Als een vos bijvoorbeeld een fazant pakt uit een groepje, dan vliegen de anderen direct uit elkaar. Is er één bij die niet vlug genoeg weg kan komen, bijvoorbeeld door ziekte, dan wordt ook die gegrepen, maar de andere fazanten ontsnappen. In de beslotenheid van een ren of hok blijven kippen echter proberen weg te komen, waardoor de vos niet anders kan dan steeds weer toe happen.

Overlast voorkomen

Vossen zijn snel in het ontdekken van plaatsen waar gemakkelijk voedsel te halen is, zoals in de nabijheid van de mens, al moeten ze wel wat overwinnen voor ze het risico nemen. Erven met kippen en tuinen en parkjes met siervogels en konijnen trekken dan ook de aandacht van steeds weer nieuwe vossen, ook al probeert men door afschieten van de 'kippenrover' af te komen. Daarom is het uiteindelijk veel handiger om huisdieren zoveel mogelijk te beschermen tegen vossen, bijvoorbeeld door ze 's nachts in een stevig, ook van boven en onder goed afgesloten hok op te sluiten. Als dat niet mogelijk is kan schrikdraad, op verschillende hoogten gespannen langs de buitenkant van het gaas, de vossen buiten houden. Soms helpt ook goede verlichting iets, maar veel beter is het om

('s nachts) een hond op het erf te hebben: daar zijn vossen als de dood voor.

Helemaal voorkomen dat vossen af en toe een slachtoffer maken, is echter haast onmogelijk. De lusten van het wonen in een mooi gebied met veel natuur brengen soms ook wat lasten met zich mee.

Vijanden en ziekten

Natuurlijke vijanden

De vos staat, zoals dat heet, aan de top van de voedselpyramide. Dat betekent dat hij geen natuurlijke vijanden heeft: er zijn geen andere dieren, roofdieren, die er een gewoonte van maken om vossen te eten, althans niet in Nederland. De echte natuurlijke vijanden van de vos in Europa zijn ziekten (zoals hondsdoelheid, schurft en parasieten), de mens, en vooral de eigen soortgenoot! Door het territoriale systeem kunnen veel van de opgegroeide jongen geen rustige woonplaats vinden, worden ze maandenlang van hot naar her gejaagd door de territoriale vossen, moeten ze gaan leven op de slechtste plekken, en komen ze uiteindelijk om van honger en ellende. Ook neemt in onbejaagde populaties het aantal jongen dat geboren wordt af. Daardoor willen de 'vossenplagen' maar niet ontstaan, hoewel die al tientallen jaren in kranten en jagersbladen worden voorspeldt. In het algemeen is er, met name in de grotere natuurgebieden, dus weinig reden om in te grijpen in de vossenstand

Gevaarlijke ziekten

Hondsdoelheid

Vroeger was hondsdoelheid (rabiës) een probleem. De vos was in Europa de belangrijkste drager (bron) van het hondsdoelheidvirus.

Vanaf 1939 rukte het virus dat hondsdoelheid ('rabiës') veroorzaakt, vanuit Polen in heel Midden-Europa op. In 1966 bereikte de ziekte België en sindsdien tweemaal ook de Nederlandse grensstreken. Vossen zijn de belangrijkste verspreiders van het virus. Ze kunnen het op andere vossen (en op veel andere zoogdieren) overdragen als hun speeksel in een open wondje komt, bijvoorbeeld door bijten. Het virus moet in een zenuw terechtkomen om zich te kunnen vermenigvuldigen en zijn verwoestende werk te kunnen doen. De ziekte verloopt voor vossen altijd dodelijk. Dat geldt ook voor de mens, maar die kan zich er afdoende tegen beschermen door zich kort na contact met een verdachte vos onder doktersbehandeling te stellen. Enkele injecties voorkomen dan dat hij ziek wordt. Door de aantasting van het zenuwstelsel gaan de vossen zich vreemd en soms agressief gedragen,

vandaar de naam van de ziekte. Vanaf het moment dat het virus in het speeksel van een vos verschijnt en de ziekte dus kan worden overgedragen, leeft de vos nog maar een paar dagen. In die korte periode moet elke zieke vos tenminste een andere vos besmetten, anders verdwijnt het virus met de stervende vossen

Het virus bestrijden door de vos te bejagen heeft een averechts effect: de dieren zijn zo mobiel dat opengevallen plekken snel weer worden opgevuld door zwervende jonge vossen, wat de verspreiding van de ziekte juist weer in de hand zou kunnen werken. In streken waar hondsdolheid voorkomt, wordt op grote schaal lokaas uitgelegd met een vaccin dat de vossen immuun maakt voor het virus. Zieke vossen kunnen dan nog wel hun (immune) burens besmetten, maar die worden niet ziek en kunnen ook geen andere vossen besmetten. Met deze methode is intussen vrijwel geheel West-Europa bevrijd van het gevaarlijke virus.

Vossenlintworm

Onlangs kwam in Nederland een ziekte in de publiciteit, genaamd de 'Vossenlintworm'. In 1996 verrichtte het RIVM in opdracht van de veterinaire Hoofdinspectie, de tegenwoordige Keuringsdienst van Waren, onderzoek op de vossen. Hieruit bleek dat ca. 10% van de vossen in Groningen en Limburg besmet was met de vossenlintworm (*Echinococcus multilocularis*). De vossen zelf hebben geen last van deze, slechts enkele millimeters grote, lintworm in hun darm. Hoewel het infectierisico waarschijnlijk gering is, valt niet uit te sluiten dat mensen besmet raken. Via de mest van besmette vossen komen de eitjes van de parasiet in het milieu terecht. Deze kunnen toevalligerwijze via de mond opgenomen worden en zo mensen besmetten. De eitjes ontwikkelen zich bij de tussengastheer (waaronder de mens) tot een blaasworm, een met vocht gevulde blaas met daarin vele nieuwe jonge lintwormstadia. Meestal bevinden dergelijke blazen zich in de lever of longen, maar ze kunnen ook op andere plaatsen in het lichaam, bijvoorbeeld de hersenen, worden gevonden. Ze blijven jarenlang doorgroeien en in de blazen ontwikkelen zich weer honderden dochterblazen welke uitstulpen en uitzaaien. Het mag helder zijn dat een dergelijke infectie als ruimte-innemend proces bij de

mens tot grote problemen kan leiden. Gelukkig zijn er tot nu toe in Nederland bij mensen nog geen gevallen geconstateerd van de ziekte *alveolaire echinococcose*. Het risico om deze ziekte op te lopen is eenvoudig te voorkomen door enkel bosvruchten te plukken en te eten welke buiten het bereik van een vos groeien, of de geplukte bosvruchten thuis te koken.

De vos beschermt?

Er waren in Nederland tot voort kort drie wetten die direct over de inheemse flora en fauna gaan: de Natuurbeschermingswet, de Vogelwet en de Jachtwet. De vos viel onder de Jachtwet en behoorde tot het 'overig wild', een groep dieren, waaronder alle roofdieren, die tot 1977 nog 'schadelijk wild' genoemd werden. Het hele jaar door mocht op de vos gejaagd worden. Vreemd genoeg werd er dus tegen vossen heel anders aangekeken dan tegen de roofvogels en uilen, die biologisch gezien precies dezelfde functie vervullen in de natuur, maar al lang geleden geheel beschermd werden.

Gelukkig was dit onderscheid in de nieuwe Flora- en Faunawet, die de drie bovengenoemde wetten vervangt, vervallen.

Onder deze wet is de vos in principe beschermd. Provincies kunnen vergunning verlenen voor afschot, als er sprake is van schade die niet op een andere manier kan worden voorkomen.

Gedurende de regeerperiode van het huidige, inmiddels demissionaire, kabinet is de Flora- en Faunawet echter al weer voor een deel te niet gedaan. Twintig jaar aan zorgvuldige voorbereiding is hiermee eenvoudigweg overboord gegooit. Voor bescherming van fauna en flora zal iedere terreinbeheerder zelf weer in actie moeten komen.

De vos als huisdier? Niet doen!

Soms worden jonge vosjes te koop aangeboden of treft men één of meer jongen, schijnbaar verweesd en onbewaakt, in de natuur aan. De neiging om ze mee te nemen is dan groot, vooral ook omdat ze nog geen enkele angst voor de mens hebben en er bijzonder 'aaibaar' uitzien. Laat ze echter altijd met rust. De band tussen moeder en jong is bij vossen uitermate sterk.

Zelfs als de moeder werkelijk dood is, dan nog is de kans groot dat haar jongen door andere vossen in de buurt geadopteerd worden.

Het aantal gevallen waarin een vos tot een aardig huisdier opgroeit, is uiterst klein. Een huis is géén geschikte leefomgeving voor een vos, omdat hij er zijn natuurlijke gedrag niet kwijt kan.

Vossen komen alleen buiten tot hun recht. Ze spelen daar een belangrijke rol in het web van de onderlinge betrekkingen tussen planten en dieren, omdat ze de 'kwaliteit' van hun prooidieren verbeteren: alleen de snelste, of slimste muizen, fazanten en konijnen blijven over. En wat is er nu mooier dan een 'muizende' vos bij zonsopgang in een bedauwd landschap? Of een stelletje ravottende jonge vosjes in de avondzon?

Ons standpunt

Als bestuur van onze IVN-afdeling zijn wij voorstander van natuurlijk evenwicht, hetgeen betekent dat de voorkeur ernaar uitgaat de natuur zijn gang te laten gaan.

Het zuidwestelijk Westerkwartier is plaatselijk kleinschalig ingericht met relatief veel mogelijkheden tot beschutting en een redelijk groot voedselaanbod. Dit kan leiden tot een vrij behoorlijke populatie aan vossen. Op andere plaatsen zal het aantal vossen waarschijnlijk niet zo veel toenemen door de grootschaligheid van het gebied, namelijk grote percelen met weinig voedsel en weinig beschutting. Ook de zware kleigrond en natte veenbodems zijn niet geschikt om er holen in te graven.

Het hoofdvoedsel van de vos bestaat voornamelijk uit kleine knaagdieren en konijnen. Daarnaast ook uit bessen, fruit, insecten, wormen, eieren en vogels (op het nest gepakt).

Vossen kunnen schade aanrichten onder eieren en jongen van weidevogels. Wij verwachten dat het aantal vossen b.v. rondom het Leekstermeer zonder ingrijpen zal toenemen. In eerste instantie zal dit effect hebben op de

weidevogel- en fazantenstand. De weidevogels zullen daar uiteindelijk een antwoord op vinden, zo gaat dat in de natuur, waardoor de vossenstand weer zal afnemen. Van een maximum aantal vossen zal een terugloop zichtbaar worden naar een optimum aantal vossen. Het aantal vossen zal zich reguleren naar het voedselaanbod en stabiel worden waarbij ook de weidevogel- en fazantenstand zich zal stabiliseren.

Het lastige in dit soort situaties is dat de natuur veel meer geduld heeft dan de mens.

Het kan n.l. wel 15 jaar duren voor een nieuw evenwicht is gevonden.

Op het moment dat de mens zich daar weer in gaat mengen, b.v. door ongeduld, is het ook weer gedaan met de zich langzaam stabiliserende situatie. Nesten van wilde eenden, die in heel grote aantallen aanwezig zijn, zullen wel regelmatig geroofd worden, maar ook dit is goed voor het natuurlijk evenwicht.

Overigens, en dat wil men nog wel eens over het hoofd zien, is het niet enkel de vos die zorg draagt voor predatie van eieren en jongen van weidevogels. Ook de hermelijn, de bunzing, de steenmarter, de egel, de blauwe reiger, meeuwen, roofvogels en niet te vergeten de mens zelf dragen allen hun steentje bij.

Wilt u op bovenstaand artikel reageren, bent u het eens of oneens met het standpunt van het bestuur, kunt u stellingen wetenschappelijk of anderszins onderbouwen; stuur dan uw reactie naar de redactie van de Wielewaal. Wellicht kunnen uw reacties tot een vervolg op dit artikel leiden.

H. de Meijer

Bronnen: -diverse internetsites

-verenigingsblad Natuurbeschermingsvereniging 't duumpje

ACTIVITEITEN

Van april 2003 tot en met december 2003

Slootjesexcursie

Op zaterdagochtend 26 april gaan we in een van de nieuw gegraven waterpartijen in Nienoord het water in. Leuk voor de jeugd!

-Zaterdag 26 april, 10.00 h.

Verzamelpaats: parkeerplaats voor Nienoord Informatiecentrum.

Dauwtrappen

Opnieuw een vroege dauwtrap-wandeling waarbij we de zon om 5.27 h. kunnen zien

opkomen. Het accent zal dit jaar meer dan vorig jaar op een stevige wandeling liggen.

-Donderdag 29 mei, 5.00 h.,

Voor plaatsaankondiging zie regionale pers in week 20 en/of 21.

Natuurwandeling Sintmaheerdt

In het kader van het Internationale jaar voor de gehandicapte mens zullen bewoners van zorginstelling De Zijlen zelf als gids optreden met IVN-gidsen op de achtergrond.

-Woensdag 18 juni, 19.00 h.

Plaats: grote parkeerplaats aan 't Spant 1 te Tolbert

De eerder aangekondigde Vlinderexcursie in de Oude Riet is afgelast.

Libellenexcursie

't Kret is een typische krabbescheerbiotoop. Hier leven bijzonder veel libellensoorten waaronder de groene glazenmaker.

Zie ook het boeiende artikel op pg. 29 van deze Wielewaal.

-Zondag 17 augustus, 14.00 h.

Plaats: café/kanoverhuur aan de Mensumaweg

Vleermuizenexcursie

Voor wie hem vorig jaar gemist heeft, of voor wie nog eens op herhaling wil, verzorgt dhr. Jan van Muylwijk een boeiende vleermuizenexcursie.

Vooraf ook voor de jeugd een aanrader.

-Zaterdag 30 augustus, 19.30 h.

Plaats, Coendersborg te Nuis

Fietstocht in het kader van de Groene maand

Het thema van de Groene Maand is dit jaar 'Ontdek het Platteland'.

We zullen voor u een fietstocht uitzetten door het Zuidwestelijk Westerkwartier en Noorderveld waarbij verschillende landschapstypen getoond kunnen worden.

-Zondag 21 september, vertrektijd is nog onbekend.

Vertrekpunt is nu nog niet bekend.

Paddestoelenexcursie

Een vast onderwerp in het najaar, paddestoelen. Deze keer gaan we kijken wat het Natuurschoonbos te Nietap op dit gebied te bieden heeft.

-Zaterdag 25 oktober, 14.00 h.

Vertrekpunt parkeerplaats met informatiebord nabij boswachterwoning aan de Vagevuurselaan.

Herfstwandeling

Begin november hebben de meeste bomen hun blad reeds laten vallen. In deze ambiance maken we een wandeling waarbij bladverkleuring, bladval en al die andere herfstprocessen centraal staan. Ook het wezen 'boom' zal nader worden beschouwd.

-Zondag 9 november, 14.00 h.

Plaats: nog onbekend

Wandeling: Mossen in het bos

-Zaterdag 13 december, 14.00 h.

Plaats nog niet bekend

Kerstwandeling

-Vrijdag 26 december, 14.00 h.

Plaats: Natuurschoonbos te Nietap

N.B.: Tenzij anders vermeldt geldt voor alle activiteiten dat deze voor onze leden en donateurs gratis zijn.

Niet leden betalen € 1,70 en kinderen tot 12 jaar € 0,70.

Daar waar auto's worden ingezet zal gecarpoold worden en zullen de vervoerskosten hoofdelijk worden omgeslagen.

Vogelwerkgroep in oprichting

(Herhaalde oproep)

Onze IVN-afdeling Leek / Nietap wil graag een vogelwerkgroep oprichten. En mij is gevraagd om het een beetje op poten te zetten.

Wat is de bedoeling van een vogelwerkgroep? In de eerste plaats samen gezellig op pad,

Om vogels te leren herkennen in de vlucht en aan de vogelzang, dus zien en horen. Verder ook wat projecten opzetten, b.v. een nestkasten project, Gier en Huiszwaluwen tellen, etc.

Dit allemaal in de omgeving van Leek/Nietap.

En mocht er genoeg kennis in huis zijn, inventariseren van bepaalde gebieden in onze omgeving.

Echter, de hoofdzaak blijft het plezier in vogelen (excursies enz).

Mocht u belangstelling hebben laat het me dan weten.

Willem Hovinga, Nijenoertweg 34, 9351 HS Leek

Telefoon: (0594)-51 66 83 of via e-mail: ivnleek@home.nl

Kerkuilen: vrijwilliger gevraagd

(Herhaalde oproep)

Gevraagd een vrijwillig(st)er die mij (W. Hovinga) wil helpen om kerkuilen op te sporen in het Westerkwartier, om alle kasten die hier staan te controleren op aanwezigheid van kerkuilen en die behulpzaam kan zijn bij het ringen. Liefst zonder hoogtevrees i.v.m.

ladderbeklimmingen. Bij voorkeur ook in het bezit van een auto en wat vrije avonden in vooral de zomermaanden. Inlichtingen bij Willem Hovinga, tel: 0594 – 51 66 83.

Oproep aan alle Wielewaal lezers!!!

Het Informatiecentrum Nienoord biedt onze afdeling van het IVN (Leek/Nietap) sinds kort de mogelijkheid om af en toe een expositie in te richten. We zijn daar al mee gestart, maar zouden het leuk vinden als we af en toe iets van de leden mogen gebruiken om ten toon te stellen.

Bijvoorbeeld opgezette dieren, eieren, vlinders of wat u maar heeft.

Reacties graag naar:

Caroline Botman. Tel. 516224 of

Iemie Oldenbeuving. Tel. 643290

De eerder aangekondigde vlinderexcursie in de oude Riet gaat niet door.

Als kleine genoegdoening daarom op deze plaats, een oranjetip op een pinksterbloem.

Kent u onze website al?

<http://members.home.nl/ivnleek>

Lezing " Het Peizerdiep van Drenthe tot aan 't wad "

Op woensdag 27 November 2002 kwamen 22 personen op de lezing af van amateur geoloog Ben Westerink.

Het Peizerdiep is een Drents riviertje dat het water komend vanaf de Hondsrug afvoert. De Hondsrug zelf duikt op een gegeven moment onder het Noordgronings kleigebied en komt tussen Noordhorn en Zuidhorn weer even aan de oppervlakte.

De bodem van het Peizerdiep is heel bijzonder. Deze bestaat uit potklei en keileem en laat dus geen water door.

Potklei is een zware en donkere klei die door heel de provincie voorkomt.

In de keileem vinden we stenen (granieten), deze zijn een belangrijk element voor de provincie Drenthe en Groningen. De zgn. granieten komen oorspronkelijk uit Finland en Noorwegen.

Er bevinden zich ook kalkstenen in de ondergrond, vooral in de buurt van Groningen, Hoogkerk en Zuidhorn. De stenen worden meestal gevonden bij opgravingen.

Tijdens de laatste ijstijd is de vruchtbare toplaag van ons gebied weggewaaid richting Limburg en vormt daar nu de lössgronden. De basis van onze zandgronden is graniet.

Boven Groningen komen de kleigronden voor.

Rond het jaar 1200 kwamen kloosterlingen vanuit Aduard in onze omgeving, gebruik makend van potklei, kloostersteen bakken. In de loop van de jaren gingen ze over op de Groningerklei.

Het Grote diep en het Oostervoordse Diep vormen samen het Peizerdiep. De natuur krijgt steeds meer uitbreiding in de omliggende gebieden.

Zo komen in de Hazematen (niet vrij toegankelijk) bij Roden zowel gevlekte orchis als vleeskleurige orchis voor.

Ook bosanemonen zijn kenmerkend voor dit gebied. Als de zon schijnt wijzen alle bloempjes dezelfde kant op, als de zon niet schijnt zijn de bosanemonen gedesoriënteerd. Vlakbij de bosanemoon tref je vaak de witte klaverzuring aan. Klaverzuring is minder kieskeurig dan de bosanemoon.

Goudveil is een vroege bloeier die in het begin van maart al voor komt.

De gulden boterbloem is een bloem die hier ook in Nietap voorkomt en die op de rode lijst staat.

De wateraardbei vindt men altijd bij kwelsituaties. De gevlekte orchis is herkenbaar aan de gevlekte bladeren. De kleine zonnedauw en de grote zonnedauw komen voor op de hoogveengebieden.

Na de pauze vertelt Ben Westerink verder over het Peizerdiep. Waar hij het voor de pauze over het Drentse stroomgebied had, gaat hij nu verder met het Groningse stroomgebied.

Het Peizerdiep verenigt zich met het Eelderdiep en vanaf daar gaat het verder tot Hoogkerk alwaar het over gaat in het Koningsdiep.

Via een aantal kanalen staat ook het Leekstermeer hiermee in verbinding. Het Leekstermeer is een belangrijke plaats voor vogels. Er zijn 4 beheerders, nl. het Groninger Landschap, het Drents Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Woningbouw in de buurt van het Leekstermeer is taboe! Overigens is nu nog steeds sprake van enige zoute invloed in het Leekstermeer.

In het jaar 800 zijn grote stukken van het Groningse kleigebied weggespoeld waardoor gebieden los van elkaar raakten. Welke rampen tot dit wegspoelen hebben geleid is niet geheel duidelijk. Tussen het jaar 800 en 1200 kwamen er dijken waardoor de gebieden weer aan elkaar kwamen te liggen.

Er zijn volop plannen om het water weer op een meer natuurlijk wijze vanaf het Drents plateau via Peizerdiep en later Koningsdiep door de provincies te laten vloeien richting de Waddenzee.

Gerrit Jan Hallink

Midwinter wandeling

Op zaterdag 21 december, de kortste dag van het jaar, vond onze IVN Midwinterwandeling over Nienoord plaats. Dit onder de bezielende leiding van Caroline Botman. Deze wandeling werd door tien IVN leden en een buitenstaander gelopen. Bovendien was een nieuw lid aangesloten, hartelijk welkom in onze club Marianne Weits. Het bestuur hoopt dat je geen spijt krijgt dat je bij ons hebt aangemeld. De eerste ervaring heb je hierbij gehad. Tezamen met de andere deelnemers kwamen we tot de conclusie dat ondanks de aanwezige kennis een ieder toch iets geleerd heeft van deze tocht, chapeau Caroline.

Hierna volgt een puntsgewijze opsomming van de bevindingen:

In het Freulebos.

We namen een eekhoorn waar, ondanks dat de rotte eik verdwenen was. Caroline liet ons de esdoorn zien aan de hand van de dikke eindknop, de bloemen in het voorjaar, 'helikopter' vruchtjes aan de rand en de wimper schubjes. Het Freulebos bestaat hoofdzakelijk uit eiken waardoor weinig onderbegroeiing zal optreden. Bovendien vertelde ze dat hier een grote bonte specht is waargenomen, te herkennen aan het golvend vliegpatroon.

De Wildlaan.

De Hedera helix. Klimopstruiken met klimranken hebben een ander blad dan bloemranken. Klimranken hebben hechtwortels. De kardinaalsmuts is een struik met licht groene takken én kurklijsten. De es, deze heeft een gladde lichte stam. De bloemen zitten opzij en de hoofdknop heeft geen bloemen. Hij kan ook tweeslachtig zijn, het man/vrouw zijn zie je aan de vruchten. Pluisdraadmos zien we op stenen en boomstammen. Bovendien konden we hier vaststellen dat er van een zwaardere onderbegroeiing sprake was door de lichtdoorlaatbaarheid van de bomen.

De Abelenlaan.

Een vlucht kolganzen vloog over en deze kunnen herkend worden aan een witte vlek rond de snavel. Deze week werd er een ijsvogel waargenomen. Jammer genoeg liet hij zich nu niet zien. De grauwe abeel is een

populierensoort. Even verderop een berk met zeer veel heksenbezems, deze worden veroorzaakt door een schimmel welke takvorming bevordert. Mollen, deze zwarte diertjes met een rode snuit en samengegroeide voorpootjes leven onder de grond. Dit zijn echte insecteneters. Zij hebben een jachtgebied welke uit vele gangen bestaat met de nestkamer ongeveer 50 centimeter onder het maaiveld met luchtkanalen naar de molshopen. De grootste hoop verradt de locatie van deze nestkamer en zij leggen per dag kilometers af. Hun vijanden zijn de ooievaar, reiger en roofvogels (buijzerd) welke hun snavel in de gangen steken en de mol afwachten om ze te verorberen. Eens per jaar werpen zij 4 tot 6 kleintjes en ze eten per dag eenmaal hun eigen gewicht op.

De Nienoord-weiden door.

Elke vlinder heeft zijn eigen struik. De struik met rode twijgen is de framboos. Tevens dook de vlierbes op met korstmossen op de zuidwestelijke zijde van de stammen. Deze korstmossen werden even aan een nadere analyse onderworpen, zij bestaan uit een zwam(schimmel) en een alg. Zij hebben als het ware een samenlevingscontract. De een trekt het vocht voor de ander aan en deze produceert weer suikers voor de een. Korstmossen zijn geen mossen. De acaciaboom heeft doornen en de rozen- struik heeft stekels. Sijsjes, koolmezen, vinken, roodborstjes en een specht lieten zich zien.

Het Verboden bos.

Het Verboden bos bevat veel beuken en eiken. Door ingrijpen is er voor meer variatie gezorgd. De haagwinde, ook wel pispotje genoemd, kan nu in de beplanting tot stand komen. Door de omgekapte bomen te laten liggen zal hier t.z.t. een oerbos ontstaan.

De waterhuishouding.

De waterhuishouding van het Landgoed Nienoord kwam menigmaal ter sprake maar omdat dit in de afstudeeropdracht van de Nienoord groep uitstekend is terug te vinden wil ik het hierbij laten.

Caroline, bedankt voor deze prachtige wandeling.

Kees Nagelmaeker.

Zaterdag 22 februari 2003, winterwandeling Coendersbos

Het was een perfecte dag Er lag wel geen sneeuw maar de zon scheen volop, kortom het was ideaal wandelweer.

De eerste boerenkrokussen, sneeuwkllokjes en fluitenkruid komen alweer naar boven en dat al op 22 februari.

We zagen ook een boomklever. De boomschijf met gaatjes erin bij het informatie bord is bedoeld voor solitaire bijtjes om daar eitjes in leggen. Daarna komen ze een voor een uit. Hierna zijn we naar een plek gegaan waar de natuur z'n werk had gedaan.

We zagen op een boomstam de resten van waar afgelopen najaar de reuzenzwam heeft gezeten. Nu is die kapot gevoren, maar waarschijnlijk komt hij het komend najaar weer terug. We zien een molshoop, een spoor ten teken van dat de mol er is. Even later zijn we bij een plukplaats waar een roofvogel een houtduif geplukt heeft. Een roofvogel plukt de veren van zijn prooi en een roofdier knaagt ze af.

Wat zijn sporen? Dit kan een heleboel zijn, bijvoorbeeld: nesten, geuren, voet- of pootafdrukken, geluid, uitwerpselen.

Om een idee te geven wat allemaal onder sporen kan worden verstaan en hoe goed je soms moet kijken om ze te vinden hadden de gidsen zelf enige sporen neergelegd.

Zo lagen er o.a. een sinaasappel, touw, een rieten mandje, een stuk jute, een stuk geroest ijzer, een conservenblikje, een in een stuk hout gedreven bijl, een wortel, een dektuig van een ram, een kleeerhanger in een tak, etc.

Sommige zaken hadden zo'n goede schutkleur dat bij thuiskomst van een van de gidsen deze zich realiseerde dat er nog een greep in het bos was achtergebleven

De boer had ook zijn spoor nagelaten, namelijk mest. Eigenlijk mag er nog geen mest worden uitgereden, maar omdat het nog vriest heeft de provincie een uitzondering gemaakt. Er is aan weerszijde van de houtwal veel gesnoeid. We zagen ook een bloeiende hazelaar.

Het Coendersbos zit vol met gaten die door honden gegraven zijn.

We zagen nog een late aardappelbovist en in een oud eikenblad troffen we in de vorm van een galletje het spoor van de galwesp.

Vogels nestelen graag in een meidoornstruik omdat er veel dorens in zitten. Eierrovers houden hier niet van.

Op een plek waar zand lag troffen we de sporen van een ree, vogel en een hond. Een vogel sleept soms met z'n veren (vleugels) over de grond.

We troffen ook nog een tonderzwam, die werd vroeger gebruikt om vuur van te maken.

Een heel stuk verder in een sparrenbos troffen we de rustplaatsen van reeën aan. Duidelijk was te zien dat op veel plaatsen de grond even was schoongekrabbd tot een soort 'nestje'. Hierin rust het ree. Even later zagen we ook twee reeën. Hier en daar waren ook de wissels (de reeënpaadjes) zichtbaar.

Op weer een ander plek troffen we nog enige braakballen van roofvogels aan. Toen we weer bij het beginpunt aankwamen vertelde de juist arriverende bewoonster van de borg ons nog dat ze recentelijk een bosuil had waargenomen.

Gerrit Jan Hallink

Nieuwe bestuursleden stellen zich voor:

Gerrit Jan Hallink

Mijn naam is Gerrit Jan Hallink en sinds 2 jaar woon ik in Tolbert. Ik ben 23 jaar. Ik heb al heel wat landen van Europa gezien en dus ook al heel wat verschillende natuurgebieden.

Ik ben heel erg geïnteresseerd in de natuur. Mijn ouders zijn veel met de natuur bezig. Mijn vader met vogels en mijn moeder met bloemen. Ze hebben de liefde voor de natuur op mij overgebracht en daar ben ik heel erg blij om. Ik wandel en geniet steeds meer van de natuur. Een specialisatie heb ik nog niet maar dat komt allemaal van zelf want, wat niet is kan natuurlijk nog komen. Als ik een hele drukke week heb gehad en dan door de natuur wandel, dan kom ik weer helemaal tot rust en kan ik de nieuwe week weer goed uitgerust beginnen.

Laus Paagman

Beste IVN-ers

Hierbij stel ik me even voor als nieuw bestuurslid.

Mijn naam is Laus Paagman en ik woon al sinds een jaar of 15 met veel plezier in Leek, vooral de omgeving bevalt ons.

Mijn jeugd heb ik doorgebracht op het hoge land, n.l. in Kloosterburen waar we heel veel op het land hebben gestruund zoals wij dat noemden.

Mijn passie is bomen, dat zijn voor mij heel bijzondere levende wezens, er bestaan zelf bomen van meer dan duizend jaar. Ik weet geen ander levend wezen dat ouder kan worden.

Vorig jaar heb ik de natuurgidsencursus met goed gevolg afgerond. Als gids moet ik nog veel ervaring opdoen.

Hopelijk kan ik wat voor de vereniging betekenen

Lezing: De groene glazenmaker in 't Kret

Donderdagavond 20 maart vond de algemene ledenvergadering van onze IVN-afdeling plaats. Na de pauze vertelt Herman de Heer iets over zijn onderzoek naar het gedrag van de Groene Glazenmaker in de Krabbescheerbiotoop van het Kret.

Allereerst benadrukt hij de onverbreekelijke band tussen kwel, Krabbescheer en de Groene Glazenmaker. Geen kwel, geen vitale Krabbescheer, geen Krabbescheer, geen Groene Glazenmakers. Na het zien van een filmpje, waarbij enkele dieren worden voorzien van een individuele kleurcode schetst hij de opzet van deze PowerPoint-presentatie: introductie, doel, methoden en resultaten.

1. Introductie:

1.1. Verspreiding.

De Groene Glazenmaker komt voor in Nederland, Duitsland, Zweden, Denemarken, Polen, Tsjechië en Rusland.

Over de Oost-Europese aantallen is weinig bekend. Nederland is het belangrijkste land voor Noordwest Europa. In Nederland zijn twee halfcirkelvormige verspreidingsgebieden. De noordelijke halve boog, westelijk rondom Drenthe met een geschat aantal van 2500 dieren loopt van Slochteren (1000 stuks), via Peize (250 stuks), Westerkwartier (3 locaties, elk 250 stuks) naar Friesland's lage midden (250) en eindigt bij De Wieden/de Weerribben (250).

De tweede, zuidelijke, halve boog loopt westelijk van de Utrechtse heuvelrug, globaal op de grens van 3 provincies, n.l.: Zuid- en Noord Holland plus Utrecht, met circa 750 dieren.

1.2 Locatie.

Het onderzoeksgebied in 't Kret bestaat uit een sloot van 375 meter lengte, een breedte van 8 meter bij een diepte van 1 meter. Percentage bedekking Krabbescheer circa 95 %.

1.3 Landbiotoop.

De Groene Glazenmaker heeft veel belang bij een geschikte landbiotoop, dit is het gebied in de onmiddellijke omgeving van de sloot. Hier moeten zich struikjes, boompartijen, lange grassen of riet bevinden, waar de dieren kunnen rusten, overnachten, jagen en copuleren.

1.4 Aanleiding.

In 1997 (in Tolbert) werd na 11 jaar afwezigheid de Groene Glazenmaker door spreker herontdekt voor het Noorden.

1.5 Relevantie.

Nationaal staat de Groene Glazenmaker op de Rode Lijst van beschermde dieren, daarnaast is het dier bij de Conventie van Bern Europees beschermd, bovendien staat hij op de mondiale rode lijst van het I.U.C.N.

Zonder gedegen onderzoek naar het gedrag van het dier is goede bescherming niet mogelijk.

1.6 Geschiedenis.

In 1999 geen gezien, in 2000: twee exemplaren. In 2001: 30 exemplaren waargenomen op 1 dag en in 2002: 46 dieren op 1 topdag.

1.7. Het weer.

De onderzoeksperiode augustus 2002 kende extreem gunstig weer voor de warmteminnende soort die de Groene Glazenmaker is. Groningen had een gemiddelde temperatuur van 20 graden Celsius, tegenover 17 graden normaal, en was hiermee de warmste plek van Nederland sinds het begin van de weermetingen.

1.8 Uiterlijk.

De Groene Glazenmaker man is van voor naar achteren fel lichtblauw, groen, blauw.

De Groene Glazenmaker vrouw is geheel groen. Het dier heeft dus zijn naam aan het vrouwtje te danken.

1.9. De pre -reproductieve periode.

Na een onderwater bestaan van 2 tot 3 jaar, waarbij zo'n 12 vervellingen optreden, klimt de larve boven water en sluipt voor het laatst uit zijn huid, pompt zijn vleugels op, droogt deze en vliegt, na zo'n 6 uur, het luchtruim tegemoet.

De eerste tijd wordt doorgaans zwervend doorgebracht, deze DPRP duurt plusminus 3 weken, waarbij geen territoriale of seksuele activiteiten voorkomen. Hier is vrijwel niets over bekend, er is geen enkel onderzoek naar gedaan, terwijl dit bijna zijn halve leven als imago betreft.

1.10. Vliegperiode.

Elke libel kent zijn eigen vliegperiode, de Groene Glazenmaker vliegt hoofdzakelijk vanaf 20 juli tot begin september.

2. Doelen.

1. Een marc-recapture studie, hierbij worden de dieren gemerkt om te zien hoe vaak, wanneer en waar ze teruggezien worden. Bovendien zegt het iets over de leeftijd.
2. Een pilot-studie, hierbij zoeken we naar de belangrijkste variabelen voor vervolgonderzoek in 2003.
3. Een studie naar verbetering van het speciale Groene Glazenmakers monitoringsformulier, zoals uitgegeven door de Vlinderstichting en de Nederlandse Vereniging van Libellen. (is uitgedeeld)

3. Methodes.

Tijdens 21 dagen is gedurende 110 observatie-uren een 65 kilometer afgelegd langs de Krabbescheersloot.

Dit om hieruit een beeld te destilleren van 3 complete dagen van voor zonsopgang tot na zonsondergang van het gedrag van de Groene Glazenmaker. Met behulp van speciale libellen/vlinder-kijkers zijn tekeningen van de (schade aan) vleugels gemaakt, dit om een idee te krijgen van de leeftijd.

Met verf zijn 46 dieren individueel gemerkt.

Met behulp van een sleeptouw zijn alle eiafzettende vrouwtjes opgespoord.

Op scoreformulieren zijn met tijdsopgave per sector de aantallen, de sekse en de gedragingen genoteerd.

Bij de mannetjes onderscheiden we: Patrouilleren, Vechten, Jagen, Rusten en Copuleren.

Bij de vrouwtjes onderscheiden we Ei-afzetten, Vluchten (voor mannetjes), Jagen, Rusten en Copuleren.

4. Resultaten.

4.1. De Marc-recapture studie:

Van de 23 gemerkte mannetjes zien we 15 individuen, 46 keer terug, op een gemiddelde afstand van 55 meter van de oorspronkelijke vangplek.

Van deze 15 mannen is de gemiddelde laatste observatie na eerste vangst 6 dagen. Van de 23 gemerkte vrouwtjes zien we er maar 9 terug, en wel 21 keer, op een gemiddelde afstand van 69 meter vanaf de oorspronkelijke vangplek.

Van deze 9 vrouwen ligt de gemiddelde laatste observatie op 2½ dag.

Conclusie: Mannetjes zijn plaats- en territorium trouwer, ze blijven langer in het Kret, de kans om mannetjes terug te zien is groter.

4.2. De Pilot-studie

4.2.1. Resultaten.

Uit de getoonde grafieken blijkt dat mannetjes 's morgens wel degelijk actief zijn met voornamelijk patrouilleren en vechten. Om 12 uur bereiken hun aantallen de grootste dichtheid, vanaf die tijd nemen hun aantallen geleidelijk af tot nul om 7 uur 's avonds. Wat opvalt is dat de middag vooral gebruikt wordt voor patrouilleren, vechten en jagen. Daarnaast vindt copulatie plaats in het lange gras of riet.

Voor zonsondergang komen ze opeens weer massaal te voorschijn, vallen de vrouwtjes wel lastig, maar beperken zich grotendeels tot jagen op muggen. De vrouwtjes komen na elf uur 's ochtends pas te voorschijn, hun aantallen nemen geleidelijk toe met een grootste dichtheid om 4 uur 's middags, ze zijn deze periode bezig met eiafzet en copulatie. Tussen 6 en 8 's avonds zijn er geen vrouwtjes te bekennen, waarna ze, iets later als de mannen opeens massaal gaan jagen op muggen, tot ruim na zonsondergang

4.2.2. Suggesties voor verder onderzoek in 2003.

Vanaf 20 juli elke ochtend (ze sluipen 's ochtends uit) gedurende 3-4 weken alle uitsluitende dieren vangen, merken en vleugels laten uitharden.

Hierna met 2 ploegen van 15 man een dagdeel simultaan om de 5 minuten registreren van gedrag, zoals vechten, patrouilleren, vluchten, rusten, jagen, copuleren en eiafzet. Iedere observant heeft dan 25 meter ter observatie met maximaal zo'n 3-4 individuen.

Ten slotte gedurende 2-3 dagen volgen van individuele dieren van voor zonsopgang tot na zonsondergang

4.3. Het monitoringsformulier van de NVL.

Uit het uitgedeelde nu nog gangbare observatieformulier blijkt dat meer belang lijkt te worden gehecht aan biotoopveranderingen van de krabbescheer dan aan sekse, gedrag, tijdstip van de dag en leeftijd van de Groene Glazenmaker. Bovendien moet je tellen tussen 11 uur en 4 uur, terwijl de grootste aantallen juist rond zonsondergang te zien zijn.

Voorgesteld wordt om voortaan per observatiesector doorlopend te nummeren, zoveel mogelijk de schade aan de vleugels te tekenen en aan te geven wat het dier op welk moment doet.

Krabbescheer

Herman de Heer

Prille Stinze flora bij 't Iwema Steenhuis te Niebert

Zondag 23 maart trokken ongeveer 25 personen naar de excursie bij het Iwema Steenhuis te Niebert. Stinzeplanten komen / kwamen veel bij steenhuisen voor. Steenhuisen zijn oude boerderijen, doorgaans in een versterkte vorm. Er staan ook vaak oude bomen. Zo staat bij het Iwema Steenhuis de oudste boom van Groningen, een beuk. Omdat de langdurige droogte en de koude nachten maakten dat er niet veel bloeiende stinze flora aanwezig was zijn vanuit het Coendersbos een aantal stinzeplanten meegenomen. Getoond worden aldus de krokus, de winterakoniet, de bosanemoon, het speenkruid, daslook (want dat groeit nog niet bij het steenhuis) en adderwortel.

Alle bolgewassen zijn eenzaadlobbige planten, ze komen met één lobje aan de spriet boven de grond. Tweezaadlobbige planten die uit de grond komen hebben direct twee lobjes aan de spriet. Er komt in dit gebied ook wilde hyacint voor. Een sneeuwkllokje produceert z'n 30 zaden.

Bij het steenhuis is ook de italiaanse aronskelk en de salomonszegel aanwezig.

Dit is niet zo bijzonder, maar hier staan wel twee kleuren bij elkaar. Verder vind je hier in het seizoen ook vingerhoedskruid en hondsdrif. Die laatste is stinzebevorderend. Ook de prachtframboos staat hier. Dit is een mooie plant met grote stekels, daarom behoort hij ook bij de braamsoorten.

De tot de stinze flora behorende boerenkrokussen, lievevrouwebedstro, longkruid en gele dovenetel tref je ook aan bij het Iwema Steenhuis. Wat later in het jaar vind je hier ook de eveneens tot de stinzeplanten behorende smeewortel, ridderspoor en judaspenning.

Als toegift hebben we ook nog een kleine bonte specht gezien

Gerrit Jan Hallink

AGENDA samenvatting

Zaterdag 26 april, aanvang 10.00 h.

Slootjesexcursie ergens bij Nienoord, ook voor de jeugd

Donderdag 29 mei, aanvang 5.00 h.

Dauwtrappen

Woensdag 18 juni, aanvang 19.00 h.

Natuurwandeling op Sintmaheerdt te Tolbert

Zondag 17 augustus, aanvang 14.00 h.

Libellen in 't Kret

Zaterdag 30 augustus, aanvang 19.30 h.

Vleermuizenexcursie in 't Coendersbos te Nuis

Zondag 21 september, aanvangstijd nog onbekend

Fietstocht in het kader van de Groene maand

Zaterdag 25 oktober, aanvang 14.00 h.

Paddestoelenexcursie in het Natuurschoonbos te Nietap

Zondag 9 november, aanvang 14.00 h.

Excursie met als thema herfst, bladval, bomen

Zaterdag 13 december, aanvang 14.00 h.

Excursie: Mossen in het bos

Vrijdag 26 december, aanvang 14.00 h.

Kerstwandeling in het Natuurschoonbos te Nietap

N.B.: Let u bovendien op onze aankondigingen in de regionale bladen
i.v.m. nadere informatie, aanvullingen of wijzigingen !

Bovenstaande activiteiten kosten voor volwassenen € 1,70 en voor kinderen tot
12 jaar € 0,70.

Voor leden en donateurs zijn de activiteiten (tenzij anders vermeld) gratis
toegankelijk.